

STM 1924

**Drottning Kristinas förhållande till italiensk opera
och musik, särskilt till M. A. Cesti**

Med ett tillägg om Cestis vistelse i Innsbruck

I. Första delen

Av Adolf Sandberger

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan
tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska
samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat till-
låtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upp-
hovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av
enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela
databasen.

DROTTNING KRISTINAS FÖRHÅLLANDE TILL ITALIENSK OPERA OCH MUSIK, SÄRSKILT Till M. A. CESTI

Med ett tillägg om Cestis vistelse i Innsbruck

AV ADOLF SANDBERGER (München)

I.

Ingen forskare, som närmare sysslat med italiensk musik-historia under 17:de århundradet, har kunnat undgå att emellanåt påträffa Kristina av Sverige, den svenska Pallas. Ett stort antal av de bästa kompositörerna och främsta virtuoserna på den tiden ha stått i förbindelse med drottningen. För de första dokumentsenliga uppgifterna angående italienare vid hennes hov ha vi att tacka den förtjänstfulle utgivaren av dessa blad, min högt värderade lärjunge Tobias Norlind. Bland det kungliga hovets räkningar fann Norlind under 1653 följande lista:¹ Italienska Musicanter efter det accord som Alex. Cicconij hafwer gjordt med them vthi Italien på hennes Kgl. M:ts vägnar. Löhn från sista Nov. 1652—1 Martij 1653; Vinc. Albrici Capellm. medh sin broder Bartolomeo och Domenico Milani (Melani) 450 (daler specie). Domenico Albrici 100; Pietro Paulo, Ricciardi, tenorist, 120; Vinzenzo Cenni, bassist, 120; Francesco Cantarelli 120; Anthonio Pier Marini 120; Thomaso Gabrini, tenorist, 120; Gostanzo Piccardi, fiolist, 125; Angelo Michele Bartoletti, teorbist, 125; Pietro Francesco Regio, bassist, 125; Francesco Pierozzi 150; Nicholo Milani (Melani) 75; Giacomo Zenti, clavecin mestare, 75; Hilario Svarez, quartalsvis, 50; Josefo 55; Andrea, clavecin mestarens dreng, 30 (Summa) 1 960 daler specie.

De båda Melani höra till ringarens i Pistoja sju söner, bland vilka Jacopo, kompositören av Tancia (Florens 1657)

¹ Meddelat av Pirro, A., Dietrich Buxtehude, Paris 1913. S. 31. Se även T. Norlind, Allmänt Musiklexikon, art. Albrici. [Red.]

och Atto, kastraten och diplomaten vunno det största ryktet.¹ 1654 (alltså efter Kristinas tronavsägelse) påträffa vi Nicolo och Domenico vid hovet i Dresden. Mera tillfälligt hade också Ferri, en av tidens främste sångare, upphållit sig vid det svenska hovet.² Ferri d. v. s. Baldassare Perugino, "Re dei musica" befann sig då i den polska konungen Johann Casimirs tjänst,³ Kristina bad honom överlåta Ferri till henne, och kungen gav honom 14 dagars ledighet. Kristina var högst förtjust och överhopade honom med gåvor. Bontempi⁴, Ferris 14 år yngre landsman (likaså född i Perugia), beskriver hans sångsätt och framgångar med stor och lärorik utförlighet och nämner även, att Kristina skickade honom ett eget fartyg för att hämta honom till Sverige ("dessere mandato a prendere con nave particolare"). Vincenzo Albrici från Rom, den bekante, senare jämte Schütz, Bontempi m. fl. i Dresden verkamme kapellmästaren, synes även ha varit i Kristinas tjänst till hennes tronavsägelse 1654. Detta år anställdes han vid den sachsiske kronprinsens kapell. De i Uppsala befintliga verken bära vittne om denna hans första svenska period. Mattheson kallar honom för en mycket berömd kapellmästare.⁵ Även senare uppenbarar han sig åter i drottningens tjänst.⁶ Vid de då i Stockholm uppförda baletterna⁷ uppdyker slutligen även namnet på ännu en italienare, Antonio Brunati teatrista italiano inventore 1654. Med drottningens intresse

¹ Ademollo, H. I primi fasti del Teatro della Pergola (1885). Sandberger, A., Johann Kaspar Kerll, Denkmäler der Tonkunst in Bayern, II/2 S. XVII; Prunières, L'opéra italien en France avant Lulli. Paris 1913. S. 423. (Likaså 278 angående Bartoletti se ovan). Likaså om Filippo Melani s. 177, 233, 273, 275.

² Jfr. även T. Norlind, Sveriges musikhistoria åren 1630—1730. S. I. M. I, där vi bl. a. också få höra närmare om Meiboms uppehåll i Stockholm. [Övriga källor se T. Norlind, Allm. Musiklexikon, art. Meibom. Red.]. Som bekant äro Meiboms Antiquæ musicæ auctores septem tillägnade drottningen 1652. Den tidigaste av till henne riktade dedikationer torde väl vara den första andliga sångsamlingen av Alberts lärjunge Georg Weber, som hon mottog i sitt 14:de år (1640). [Ex. i Västerås bibl. Red.].

³ Conestabile, Giancarlo, Notizie biografiche di Balt. Ferri 1843; Ginguené, Encyclopédie méthodique, Musique I, 241.

⁴ Istoria musica nella quale etc. 1695. S. 118 ff. Utdrag av Ademollo. Teatri di Roma nel secolo decimosettimo, Roma 1888. S. 223 ff.

⁵ Ehrenpforte, S. 5.

⁶ Münnich, R. Kuhnaus Leben S. I. M. III (1901—02). S. 487.

⁷ Norlind, a. a. s. 169.

för den franska baletten sammanhänger kanske också Richelieus idé att sända Benserade som fransk envoyé extraordinaire till Stockholm. Kristinas brev till den preciöse diktaren, meddelat av Arckenholtz,¹ skämtar ej illa med hans "fina ande, som ofelbart måste ha förkyllt sig i Sverige". Drottningen övergick som bekant redan 1654 i Brüssel i hemlighet till katolicismen. Offentligt avlade hon sedan sin bekännelse till den katolska läran i Innsbruck på genomresa till Rom, november 1655. I det följande skall närmare omtalas de därvid samt vid ett senare besök förekommande musikaliska och musikdramatiska uppförandena (jfr II); närmast skola vi nu fortsätta vår allmänna översikt över hennes förhållande till den italienska musiken. Under sin fortsatta resa från Innsbruck till Italien blev Kristina i domen i Trient mottagen² med antifonen "Ista est speciosa"; i det hertiglilla palatset i Mantua gavs vid hennes taffel en vokäl- och instrumentalkonsert "con varie canzoni ad vna a più voci" och "diuerse armonie di stromenti", som synnerligen tillfredsställde henne;³ i katedralen i Ferrara ljöd åter: Ista est speciosa, och därefter Te Deum. Vid taffeln i Ferrara visar sig drottningen underrättad angående de romerska målarna, men ännu mer om musiken "e si mostro informatissima di tutti i Soprani e castrati, dicendo, che Bonauentura (Argenti) era all'hora l'vnico e che il Cauallier Loreto da Spoleti haueua insegnato il cantar leggiadro".⁴ I Rom tog Kristina framdeles enligt Cametti själv sångundervisning för Loreto Vittori,⁵ och hon lovsjunger musiken "chiamandola ornamento de' Principi e diletto delle camere". På kvällen lät marchese Bentivoglio för henne uppföra en komedi

¹ Historische Merkwürdigkeiten, die Königin Christine von Schweden betreffend. Leipzig och Amsterdam 1751. I 367 ff. Det av Arckenholtz använda materialet befinner sig nu i medicinska fakultetens bibliotek i Montpellier. Jfr Bildt, Christine de Suède et le cardinal Azzolino. Paris 1899. S. XV ff.

² Gualdo Priarato Conte Goleazzo, Historia della Sacra Real Maestà di Christina Alessandra Regina di Svetia. In Roma 1656. S. 123. Gualdo inträdde 1662 som gesant i Christinas personliga tjänst. En del av de följande notiserna har redan Pirro främdragit. A. arb. s. 47/s.

³ Ibid. (Gualdo) s. 132.

⁴ Ibid. s. 144: Naturligtvis menas Loreto Vittori. Prunières a. arb. s. 56.

⁵ Cametti, Alberto. Christina di Svezia. Nuova Antologia, Roma 1911, 2:a oktoberhäftet s. 643. Tyvärr är förf. mycket sparsam med angivande av källor.

av Borea a Oritia.¹ I Bologna låter kardinallegaten till hennes ära uppföra en stor Ballett a cavallo² i den strålande upplysta teatern, i akademien i Faenza förenas ett lovtal för musiken med komplimanger till drottningen. I Pesaro måste Kristina åter låta "Ista est speciosa" gå ut över sig, därpå "gli musici cantarono il Te Deum con bellissimo concerto di voci e di stromenti". Vid en taffelmusik uppväcker lutspe-laren Antonio Maria Ciacchi från Siena, vilken tillsammans med en violinspelare "fecero sentire bellissimi concerti", i så-dan grad hennes välbehag, att hon tänker på att ta honom i sin tjänst.³ I Katarinaklostret i samma stad får hon höra utmärkta prestationer av nunnorna, men efter taffeln dansar efter hennes önskan greve Santinelli en spansk Ciaccone för henne. I Fano förnöja henne grevarna Santinelli med upp-förandet av en komedi (comedia ridicola). Den 8 december uppför man inför henne i Santa Casa di Loreto två mässor, den andra "cantata in musica isquisita"; i hennes bostad uppfördes kammarmusik. I Macerata hör hon åter ett Te Deum "da buona musica cantato"; i Foligno besöker hon den monachiska contessens kloster, där litet musikunderhållning gives. I Spoleto får hon som aftenförnöjelse en konsert i sina gemak, och d. 15 december i Palazzo publico en (tyvärr onämnd) opera, uppförd av en del unga adelsmän, med flera scenförändringar och till och med "diuerse machine". I Terni uppför man till hennes ära i biskopens palats ett dramma spirituale "recitatole con musica isquisita". I Caprarola ger hertigen av Bracciano för henne en musikfest "della quale come il diletto proportionato al suo genio godè ella grande-mente". Slutligen mottogs drottningen i Rom d. 20 december under klangen av pukor och trumpeter vid Porta del Popolo av två kardinaler utsedda av påven Alexander VII, nämligen Carlo de Medici och lantgreven av Hessen med stort följe. I anledning av intåget ger nu Gualdo⁴ även en beskrivning på

¹ Vittori uppehöll sig då mera tillfälligt i Rom; jfr Rau, C. A., Loreto Vittori, München Diss. 1916. S. 13. Ibid. s. 146. Av Chiabrera finnes en operatext Oritia. Genova 1622 (Allasci).

² Ibid. s. 151 ff.

³ Ibid. s. 174/5. Från samma källa äro vidare de följande notiserna.

⁴ A. a. s. 231. Jfr även "Aussführliche Beschreibung dero durchleuchtigsten Grossmächtigsten Königin Christine Ankunfft... in Rohm. [Innsbruck] 1656".

hennes utseende och uppträdande: hon har ett livligt, manligt och majestätiskt utseende, lätta graciösa rörelser, proportio-nerlig figur,¹ friska färger, strålande ögon, krusigt brunt hår; hon äter föga, dricker nästan endast vatten, sover blott fem timmar. Efter klockan två på natten drager hon in i Rom och tar snart, efter några dagar i Palazzo Farnese, sin bostad i Vatikanen.

Den påvliga stolen visste naturligtvis fullt att uppskatta betydelsen av att Gustav II Adolfs dotter övergick till det katolska lägret och sökte på allt sätt att tillfredsställa den dyrbara konvertiten; det var ej heller så illa, att drottningen just i Rom använde sitt från Sverige beviljade apanage (enligt Bildt 1655—60 c:a 94 000 daler årligen). Även påven beviljade henne en pension av 10 000, senare 12 000 scudi, tills Innocentius XI år 1687 indrog denna. Men så visste Kristina också vad hon betydde för Rom, och begagnade sig av sin ställning, så att det slutligen kom till sammanstötningar mellan henne och kurian (utom under hennes vän Clemens IX:s re-gering); isynnerhet sedan hon blev misstänkt som anhängare av det franska partiet och då den påvliga stolen fann sig föranlåten att något inskränka operan.² Arckenholtz meddelar oss något om bestörtningen i Sverige över drottningens steg (I, 531 o. s. v.) Emellertid följde i Rom den ena festen på den andra. För oss gäller det blott att berätta om musiken.

Även i St Peter blir drottningen hälsad med Antifonen "Ista est speciosa", sjungen "d'vn gran Coro di musici" och även här följer Te Deum, intonerad "da tutti i cori di musici". En av de första dagarna gives till hennes ära "vn Drama in musica eccellentissima"; i jesuitkyrkan uppför kapellmästa-ren Bonifazio Graziani för henne en "musica eccellente à piu cori". Isynnerhet Barberinis göra stora ansträngningar: de anordna "il trattenimento di tre Drammi musicali, che fecero recitare sontuosamente nel lor Palazzo alle quattro fontane". Och man började just den 31 januari med "Il trionfo della Pietà, ossia la vita humana".³ I kyrkan Santa Maria in Campo åhör drottningen en mässa "con vn motetto cantato dell' an-

¹ Denna uppgift motsäges som bekant av andra. Jfr bl. a. Arckenholtz, a. a. I s. 555, 567, 575. II 27 ff.

Dent, Scarlatti, London 1905. S. 23.

³ Gualdo a. a. Utdrag av Ademollo a. a. s. 69 ff.

gelica voce di Donna Maria Galvani“; dessutom låter kapellmästaren sjungas “vn bellissimo motetto in sua lode“. Utom Barberinis underlåter ej påvens nipote Don Camillo Pamfili¹ att för drottningen i sitt palats framföra “vn Dramma in musica, rappresentato da tre Damigelle della Principessa di Rossano, consorte di sua Eccellenza, che piacque tanto à Sua Maestà, che volse la sera seguente rigoderlo, benche la Principessa gl’ avesse fatto preparare vn’altro simile divertimento, il quale differito alla terza sera, fà poi dalla Regina sentito con lo stesso applauso e con la medesima fortuna di esser replicato ancora più volte. La compositione delle parole era del Signor Giovanni Lotti e quella della musica del Tenaglia, soggetti celebri“. Mot slutet av karnevalen ger han för Kristina ett av honom själv diktat festspel med sånger, i vilka Venus uppmanar de romerska damerna att ej vara för hårda (alltså ett motiv ur Monteverdis Ballo d’ingrate). En fackeldans av åtta damer utgör slutet. Så följde på Barberinis teater de båda andra Drammi in musica “assai spiritose, con apparati e mutagioni di scene; con intermedij balletti ed armonie isquisite“. Textböckerna till båda operorna härstammade från spanska källor; det ena verket hette “Le Armi e gli Amori“, det andra var “Del Male il Bene“. I Collegium germanicum² åter gav man för drottningen “vn opera musicale nomata il Sacrificio d’Isacco; il contenuto era in costanza, che il Dio delle vittorie Rè sapremo e primo foubé di ogni potenza, ama sopra tutte le vittime la rationale e sopra tutta gli sacrificij inicruento dell’obediencia, in cui si suiscera vn cuor contrito, si cattina vn’ intelletto fedele e si soggetta vna pia volontà a’cenni del suo Signor. Per intermedio vi fù inestato l’annimoso e ben’ annenturato fatto di Guiditta ed il tutto alludiva alle Glorie della Regina, per la rinnucia fatta del Regno, e per la professione della Fede Cattolica. La compositione della parole osci dalla penna d’vn Padre della Compagnia del Giesù e la musica dal valore del famoso Signor Carissimi già Maestro di Capella di questa Chiesa dell’ Apollinare“. Så anordnade Barberinis d. 28 februari åter en “festa de Caroselli“, vid vilken

¹ Brorson till påven Innocentius X (1644—55).

² Påven skall ha ställt 20 000 taler till jesuiternas förfogande för att uppföra olika komedier för Kristina. Arckenholtz I, 530.

en “Coro de’ musici con varietà d’instrumenti fesero melodie isquisite“. Vid denna fest omnämner Gualdo främst bland drottningens omgivning kardinal Azzolino, sedermera hennes förtrogne vän. Ett uppförande av Corneilles Herakles med en tillagd savojoballett i Quirinalen, då säte för den franska gesanten, avslutar äntligen karnevalen. Kort därefter åhör drottningen i kyrkan Madonna della Scala en vacker mäsas och motett; även i Collegio degl’ Inglesi förekommer “vna bellissima musica e sinfonia di viole; nelle quale sono ge’inglesi maestri eccellentissimi“.

Utom nämmandet av Tenaglias försvunna och glömda festspel, av Carissimis¹ “Isaks offrande“, det vill väl säga “Abraham och Isaac“, och hans (förlorade) Judith är naturligtvis i Gualdos berättelse av största intresse, vad vi få höra om två så berömda verk som “La vita humana“ och “Dal Male il Bene“. Angående Le arme e ~~le arme~~ ^{gli amo} fattas tyvärr vidare litterära uppgifter; texten var av Giulio Rospigliosi; partituret såg jag för många år sedan i Bibl. Chigi i Rom; Dal Male il Bene, diktad av nämnde Monsignore Giulio Rospigliosi, påvlig statssekreterare (senare som bekant påven Clemens IX 1667—69), musik av Maria Abbatini och Marco Marazoli (av denna Akt II) hade givits redan 1653. Operan är utförligast beskriven av Rolland,² Goldschmidt³ och Ambros-Leichtentritt.⁴ Ingen av dessa författare känna till Gualdos berättelse, Goldschmidt och Leichtentritt vidröra den blott med stöd av Ademollo. Men även Ademollo⁵ har utelämnat Gualdos (S. 301) korta anvisning om innehållet: “Dal Male il Bene conteneua pur vn nodo di varij accidenti amorosi, ne’ quali intrecciandosi à caso la Virtù e l’Amore, si daua à conoscere, che bene spesso dal male ne resulta il bene, e dalle disgratie sonente nascono le maggiori fortune, comprobandosi il detto, che pe-

¹ Jfr Steinhuber, A. Geschichte des Colleg. germanicum zu Rom, 1906. I² 369; Brenet, Rivista mus. ital. 1897. S. 469; Chrysander, Allg. Musikzt. 1876. S. 96 ff. Monatshefte für Musikgeschichte 1897. S. 166 ff. Schering, Geschichte des Oratoriums. S. 70 ff.

² Histoire de l’opéra en Europe avant Lully et Scarlatti. Paris 1895. S. 140 ff och 163 ff.

³ Studien zur Geschichte der italienischen Oper im 17. Jahrhundert. Leipzig 1901. S. 97 ff. Notexempel 325 ff.

⁴ Geschichte der Musik IV², 525.

⁵ A. a. 75.

riscolati saressimo se pericolati non fossimo“. Angående Kristinas deltagande heter det vidare hos Gualdo: ”A tutte queste attioni assistette sempre la Regina col godimento dell'animo suo tutto dedito applicato alle cose che hanno del Virtuoso e del nobile“.

Angående ”Il trionfo della Pietà ossia la vita humana“, till vilken den påylige sångaren Marco Marazzoli från Parma komponerat musiken, har Gualdos uppgifter särskild betydelse, dels genom fastställandet av datum för uppförandet till d. 31 januari 1656, dels ock genom den otvivelaktigt trovärdiga uppgiften, att denna gång ej Giulio Rospigliosi utan hans nevö (Jacopo) är festsåldiktaren. Gualdo säger uttryckligen (s. 289), att Kristina berömde operan mycket och åsåg ännu två uppföranden ”lodando grandemente il soggetto e la compositione, parlò del finissimo ingegno del Sig. Abbate Rospigliosi, soggetto altrettanto cospicuo nelle scienze quanto riguardenole per le sue nobili conditioni, bastando il dire, che egli sia ben degno nepote di Monsignor Rospigliosi Segretario di Stato di Sua Santità, che alla intelligenza di ogni grand'affare ha conzione bontà e letteratura in grado più che eminentissimo“. I enlighet därmed är det väl oantagligt att fasthålla vid Giuglio Rospigliosis författarskap, såsom Ademollo (på grund av en till Genua riktad Avviso av d. 15 februari 1656) och efter honom Goldschmidt och Leichtentrutt. Gualdo är utan tvivel vittnet som står sanningen närmare än Raggi, författaren till avvisan. Rolland och Leichtentrutt ha tillägnat sig riktigt datum för uppförandet; Goldschmidt och till och med Kretschmar anse 1658, tryckåret, för uppföringsåret.¹

En ännu större hyllning för Kristina än ”Per il ciel partira della nativa sede“ är anmärkningen i företalet:² ”Smycket med drottningens namn skall verket ännu länge leva“. En av Arckenholz (I Bihaug 149) meddelad, på det hela taget ganska innehållslös, beskrivning över de för Kristina i Rom givna festerna säger om La Vita humana, att operan skulle ansetts som ”la più famosa, che sia mai stata fatta in Italia;

¹ Geschichte der Oper, Leipzig 1919, s. 78. Utdrag ur Gualdos berättelse hos Ademollo S. 69 ff, 73, 137; ett ställe i tysk översättning och hos Leichtentrutt, s. 529. Textprov hos Rolland 141 ff. (som också meddelar rollbesättningen). Belloni, Il Seicento, s. 319.

² Vaticana N. XII. 209/s. Ett exemplar även i Berliner Hochschule für Musik.

mentre nelle scene le quali adogni mezzo quarto d'hora si mutano compariscono cavalli vivi, e veri, con huomini a cavallo in atto di giosta, camelli vivi e Elefanti, Bovi, Caccie di tori sopra Palchi e cose di gran maraviglia“. Vidare vill jag påpeka, att i partituret till Dal Male il Bene Cod. XLVIII, 155 i Barberinibiblioteket år 1907 den av Goldschmidt (s. 98) citerade titeln ej mer fanns.

Kristina var ej den som blott tog emot. Och så började hon sin offentliga gärning i det vetenskapliga och konstnärliga livet med att grunda en akademi i sitt palats. Av kända textförfattare finnas bland dess medlemmar Giovanni Lotti och Giov. Francesco Melosio. Första sammanträdet ägde rum d. 24 januari 1656.² Varje sammankomst slutade med en konsert. Ur denna akademi uppstod ett år efter drottningens död den berömda ”Arcadia“, som upphöjde den döda till sin beskyddarinna (Basilissa“). År 1680 grundade hon en andra akademi, som till minne av Clemens IX kallades den clementinska. Arckenholtz (IV, 40 ff.) meddelar dess stadgar. Även här spelade musiken en stor roll: ”Varje sammankomst“, heter det i statuten, ”skall börja med en symfoni och efter symfonien skall första delen uppföras av den sångdikt, som samma dag bestämmes för församlingen. När denna första del är slut, skall den akademiska föreläsningen följa och därefter andra delen av sångdikten uppföras, så att det slutas med musik såsom därmed begyntes. Skulle sångdikten ej vara delad i två delar, så skall man blott börja med symfonien, och i så fall skall man likaså läsa efter symfonien“.

I fastan lät drottningen varje onsdag uppföra hos sig ett oratorium; som det första blev 1656 ”ricitata l'istoria di Daniele in musica.“³ Dikten hade furst Gallicano författat; musiken kunde varit Carissimis. Drottningen tyckes också redan då ha utnämnd Marco Marazzoli till sin virtuoso di camera.

Sommaren 1656 tillbragte Kristina, i det hon fruktade pestens utbrott i Rom, nödortfikt försedd med pengar,⁴ i Frankrike, där hon enligt S:t Evremont⁵ väckte sådant uppseende, att

¹ Nu Vaticana 4387 Barb. Lat.

² Gualdo, a. a. s. 283 ff. Arckenholtz, a. a. O. I, 526 ff.

³ Gualdo, a. a. s. 314.

⁴ Bildt, a. a. s. 52 ff.

⁵ Oeuvres I, s. 43 (citerat av Arckenholtz I, 457).

man länge ej talade om annat än hennes tronavsägelse, hennes lärdom och uppförande. Om det sistnämnda säger fru Montpensier,¹ att drottningen vid komedien gjorde henne häpen, "ty när hon ville visa sitt välbehag vid det ena eller andra stället, så svor hon vid Guds namn, lade sig tillbaka i stolen, slängde benet från ena till andra sidan och intog många opassande ställningar". Även 1657/8 tillbragte hon någon tid i Frankrike; då lät hon mörda överstallmästaren Monaldesco,² hennes dittillsvarande gunstling, i Fontainebleau. "Intet fattades henne som en 'Virago', den italienska renässansens kvinnoideal", säger Brosch, "ej ens den tillsats av fasa och nidingsdåd, med vilken de starka, hämndgiriga kvinnorna tecknas i en Giraidis eller Bandellos noveller".

Att följa hennes förhållande till fransk musik och opera ligger ej inom ramen för denna uppsats, en del bidrag kunna framdragas ur den tidens talrika franska memoarverk, från Archenholtz och andra källor. Prunières³ nämner, att Kristina 1658 dansade med i några entréer i Benserade-Lullis ballet "L'Alcidiane ed Polescandre" tillsammans med franska konungaparet, Mazarin och annat hovfolk.

Vid återresan till Italien hösten 1656 for drottningen genom Turin, där hertigen mottog henne; kanhända uppfördes till hennes ära den av Menetrier⁴ nämnda baletten "Le printemps triomphant de l'Hiver". Återresan till Rom, där nu verkligen pesten började, företogs på allahanda omvägar; i mars befann hon sig åter i Pesaro.⁵ Efter mordet på Monaldesco var hennes roll i Paris tillsvidare utspelad, och hon reste över Toulon med båt till Livorno, sedan hon lättat Mazarin med ännu

¹ Arckenholtz I, 555 (med motsatta uppgifter).

² Leben der weltberühmten Königin Christine, Leipzig 1705. Bildt, a. a. s. 74 ff. Arckenholtz II, 2 ff.

³ L'Opera italien en France avant Lulli, Paris 1913. S. 205. Vid uppförandet av en fransk tragedi visar Kristina "ett mycket känsligt hjärta; hennes känsla av glädje och bedrövelse förrådde sig påfallande, hon lät höra djupa suckar och föll därpå i så djup kontemplation, att änkedrottningen, när hon talade till henne, ej kunde få henne därur." (Lacombe, Geschichte der Königin von Schweden Christine. Leipzig 1762. S. 157).

⁴ Des representations en musique, Paris 1681, S. 330. Claretas verk, Christina di Svezia, Turin 1892, som enligt Bildt utförligt beskriver Turin-mottagandet, var mig ej tillgängligt.

⁵ Arckenholtz I. S. 574 ff.

en ordentlig summa och uppnått, att han ställde sitt palats i Rom till hennes förfogande (enligt Cametti nu Palazzo Rospigliosi på Quirinalen). I Rom inträdde nu kardinal Azzolino i hennes tjänst och ordnade hennes finanser. Nu gällde hon dock i Rom för fransk spion och anhängare och blev skarpt övervakad av kurian.

Efter konung Karl Gustavs död ville Kristina personligen förnya sina anspråk på Sveriges tron och reste d. 20 juli 1660 över Triest, Augsburg och Nürnberg närmast till Hamburg, dit hon anlände d. 18 augusti.¹ I Sverige utvecklade ej händelserna sig efter drottningens önskan, och sedan hon underskrivit en ny avsägelse, kom hon i maj 1661 åter till Hamburg,² där hon stannade till d. 10 maj 1662, för att med sin resident, den portugisiske juden Manvel Texeira, vidare ordna sina svenska inkomster. Då måste Albrici åter (tillfälligt) ha trätt i hennes tjänst (se nedan). Även senare uppehöll hon sig en längre tid i Hamburg, så t. ex. 1667, där man till hennes ära gav en opera, "Gottfried von Bouillon oder das befreyte Jerusalem", och 1669, då hon åstadkom uppror genom de festligheter hon föranstaltat till firande av hennes väns, Giulio Rospigliosi, val till påve. I ett brev från Hamburg till kardinal Azzolino av d. 7 mars 1668 (Bildt s. 410 ff.) omtalas komedier med och utan musik samt en opera, som den genomresande prins Cosimo av Medici genom den honom åtföljande Giov. Andr. Moniglia ville låta uppföra för Kristina. Kanske är det vid operan frågan om Moniglias Tesco, given i Dresden i början av året. Kristina är mycket förtjust i den mångsidige läkaren, kompositören och diktaren, som yttrar sig så kvickt om de tyska barbarerna. På återresan till Italien 1662 inträffade Kristina med Albrici i sitt följe hos Wittelsbacharna i Neuburg. Här om skriver Einstein:³ "År 1662 måste Vincenzo Albricis korta anställning som organist i Neuburg infalla. Man kan antaga, att han kom dit i drottning Kristinas av Sverige följe. Kanske tänkte pfalzgreven i honom få en ersättning för Mocchi, som rest till Rom. I varje fall kan hans uppehåll där blott varat en kort tid.

¹ Arckenholtz. Bd II. S. 41.

² Ibid. s. 66. Pirro a. a. 67.

³ Italienische Musiker am Hofe der Neuburger Wittelsbacher 1907—08. S. 368.

Ett musikaliskt minne av exdrottningens besök — hon kom d. 21 maj 1662 till Neuburg — finnes i "Baletto a cavallo fatto nella piazza di Naiborgo del Sereniss. Duca di Giuliers... par il passaggio della invitissima et Serena Christina Alessandra regina di Suedia et Gotia, L'anno 1662",¹ en komposition som ej kan härröra från någon annan än Mocchi.

Även i Innsbruck blev drottningen åter på ett lysande sätt mottagen, t. ex. genom det i andra avdelningen av denna uppsats omtalade uppförandet av Cestis Magnamitå d'Alessandro. D. 20 juni 1662 återkom Kristina till Rom och ägnade sig nu med förnyad iver åt konst och vetenskap,² och även, med Azzolinos råd och hjälp, med växlande intresse åt politik. Till grundandet av Teatro Tor di Nova hade hon givit sin sekreterare, markgreven av Alibert, en större summa, och han upprättade denna teater gemensamt med Altieris och diktaren-kompositören Cavaliere Filippo Acciajuoli, bror till kardinal Niccolo.³

Men även i hennes palats (nu palazzo Piario) uppfördes operor, så t. ex. under karnevalen 1666 ett verk av Alessandro Crescenzi, till vilket kardinal Azzolino diktat prologen.⁴ Dessutom roade hon kardinalerna genom framställandet av pikanta komedier: "quelle produzioni erano sporchissima e come vi fosse molto concorso di Cardinali e goderle, onde fu detto per Roma che i comici recitarano in Consistoro."⁵ Med påven Clemens IX (Giulio Rospigliosi), diktaren, underhöll drottningen de bästa förbindelser; den heliga faderns intressen hörde ju samman med hennes närvaro, och vid det påvliga hovet uppfördes ofta lustspel, operor eller "någon vacker, välklingande aftonmusik".⁶ Påven Clemens beviljade Kristina, och hennes ombud Alibert även ett privilegium, enligt vilket offentliga operaföreställningar blott skulle äga rum i Tor di

¹ Eitner, Quellenlex I, 319. Salzburg, Studienbibliothek.

² Även Athan. Kircher kunde glädja sig åt hennes understöd. Arckenholtz I, S. 166 ff.

³ Leben etc. (Leipzig 1705) s. 245. Giorgi Felice, Descrizione istorica del Teatro di Tor di Nova. In Roma 1795 (Statsbibl. München) innehåller bl. a. olika teaterplaner (se nedan).

⁴ Ademollo, a. a. s. 96.

⁵ Ibid s. 96 Lisoni, La drammatica italiana, s. 144—150. Cametti a. arb. 653.

⁶ Arckenholtz II, 146.

Nova. Enligt Arckenholtz (II, 150) uppfördes i det nya huset åt drottningen "en utomordentligt präktig scen, på vilken 15—16 personer fingo plats, och där 10—12 kardinaler funnos, ditkomna till hennes ära och för att hålla henne sällskap". Cametti har sammanställt en lång lista av mer eller mindre betydande sångare och sångerskor, som hade att göra med Kristina: Antonio Massini, Aless. Cecconi, Gius. Bianchi, Antonio Rivani,¹ Gius. Maria Donati, Paolo Pompeo Besci, Nicola Coresi och hans fru Antonia, Maria Landini och Angela Maddalena Vögliä (la Giorgina) Giovan Francesco Grossi (il Siface), Domenico Cecchi, Margherita Salicoli m. fl. Camettis bifogade anmärkningar äro också tänkvärda. (Ett brev till Bianchi meddelar Arckenholtz (IV, 10), likaså ett angående Rivani (IV, 12 ff.) och sångaren Finalino (IV, 143). Tyvärr förstördes största delen av Kristinas papper enligt hennes testamentariska bestämmelser (Bildt XIII). Hur många värdefulla musikhistoriska dokument ha ej därigenom kunnat gå förlorade!

Kristinas inverkan på arbetet vid Tor di Novateatern be-lyses även av följande fakta. 1667 uppfördes där Cestis Disgrazie d'amore (text av Sbarra); verket hade först blivit uppfört i Wien, där kejsar Leopold själv komponerat slutet, licenzan. Det raska överförandet av operan till Rom kan väl förklaras genom drottningens upprepade bekantskap med Cestis verk i Innsbruck.² Razzis avvisi omtala för 16 januari 1669: "La Regina harebbe fatto qualche opera, ma ha havuto poco tempo; pero due volte la settimana farà fare le comedie italiane; una volte le spagnuole".³ I slutet av detta år d. 9 december dog Clemens IX; hans efterträdare blev kardinal Emilio Altieri under namnet Clemens X (1670—76). Familjen Altieris delaktighet i Tor di Nova föranledde väl Kristinas bön till den nye påven, att han skulle tillåta spel på denna scen ej blott under karnevalen utan hela året. Men den helige fadern avböjde detta utan vidare.⁴ "Il buon Rospigliosi", säger Ademollo, "lasciava all'Altieri una molesta eredità: Christina di Svezia e il teatro di Tor di Nova".

¹ Jfr även Prunières a. a. s. 306.

Ademollo a. a. s. 96. Mantuani Tab. Cod. Vind. II, 245.

³ Ademollo a. a. s. 109.

⁴ A. a. s. 129, med detaljer.

1671 gavs på Tor di Nova Minato-Cavallis "Scipione Africano" och tillägnades på nytt drottningen av textbokens tryckare Lupardi.¹ Den som förmedlade verket till Rom var kanske furst Lorenzo Colonna, som Minato d. 9 februari hade tillägnad libretton till det venetianska uruppförandet.² Teatern hade detta år blivit betydligt förstorad och förskönad.³ 1673 tillägnade Lupardi beskyddarinnan "Amor per vendetta sorero l'Alcasta, (kompositör var Pasquini),⁴ och samma år en Eliogabalo, som Wotquenne fastställt som ett verk av Aureli-Boretti (urpremiär Venedig 1668). 1674 tillägnas henne operorna Masenzio och Caligola, den första var författad av en obekant diktare och komponerad av Pagliardi (urpremiär Venedig 1672), den andra diktades troligen av Bussani och komponerades av Sartorio⁵ (urpremiär Venedig 1673). Drottningens svårigheter vis-à-vis kurian med avseende på teaterfrågorna växte med påven Odescalchis tronbestigning, ehuru denne Odescalchi, Innocentius XI, papa "Minga", förut i drottningens följe själv tagit livlig del i hennes anordningar. Ademollo kan åtminstone berätta om tidigare skandaler föranledda av "donne comparse".

Odescalchi förbjöd vid de offentliga privata föreställningarna kvinnors medverkan och förbjöd även de vid dylika uppträdande sångare och sångerskor att deltaga i kyrkomusikaliska uppföranden.⁶ Detta måste lamslå operaföreställningarna eller framkalla konflikter, som kurian ej kunde undgå varken med drottningen eller andra.⁷ Även en i tidningarna meddelad historia om en för det påvliga hovet misshaglig siciliansk kompositör spelar här in "per un matrimonio fatto alla macchia da sua sorella con un clerico",⁸ likaså den påvliga klädesförordningen. Ett d. 25 oktober 1679 till Turin insänt meddelande säger: "Christina di Svezia cercava tutte le vie

¹ Catalogue de la Bibliothèque du Conservatoire Royal de Bruxelles. Brux. 1901. Anexe I, 118. Ademollo a. arb. 133 tillskriver felaktigt Acciajuoli text och musik.

² Venedig, Marciana.

³ Giorgi a. a. Ademollo. S. 131.

⁴ Wotquenne a. a. S. 18.

⁵ Ademollo 147. Wotquenne. S. 35 och 97.

⁶ Ademollo. S. 149.

⁷ Ademollo. S. 156.

⁸ A. a. 157.

per fare arrabiare il povero Papa". Kristina och påven Odescalchi dogo båda 1689. Ademollo tror nog med rätta att till dess operaföreställningarna endast kunde vara privata. Kristina synes även ha beskyddat utländska uppföranden; sålunda är 1680 den i Narni tryckta textboken till l'Almerico in Cipro, musik av Antonio dal Gaudio, henne tillägnad¹ (urpremiär Venedig 1674).

Den just nämnde sicilianske kompositören är ingen mindre än Alessandro Scarlatti, hans "alla macchia" gifta syster sångerskan Anna Maria Scarlatti, som just (1679) uppträtt i Venedig med Giov. Francesco Grossi (s. n.). Scarlatti hade 1679 debuterat med sitt första musikdrama "L'errore innocente" i Collegio Clementino i Rom. 1680 uppförde han i Kristinas palats "L'honestà negli Amori"² och kallas därifrån till 1684, då han d. 17 februari anställdes som efterträdare till P. A. Ziani i Neapel, för "maestro di capella della Regina di Svetia". Textboken till hans 1684 i k. palatset i Neapel uppförda "Pompeo" (urpremiär Rom 1683) tilldelar honom ännu denna titel.³ Scarlatti nämner också i ett brev till storhertigen av Toscana d. 28 augusti 1706 sin döda härskarinna. Han berömmar däri storhertigen som särskild beskyddare av den från fursten av Venosa stammande madrigalen för klaver, "en förnöjelse för den främsta kännare av spekulativ kompositions-konst, vilken mer än något annat behagade salig drottningen av Sverige, min forna härskarinna".⁴

1681 överräckte läkaren och diktaren Giacomo Sinibaldi till Kristina sin Lisimaco, vars text Aureli följande år omarbetade för Venedigs scen och Legrenzi satte i musik.⁵

Under drottningens sista år fortsätta hennes musikaliska förbindelser utom med Scarlatti även särskilt med Pasquini och knyts nya med Arcangelo Corelli. Även Corellis lärjunge Mossi tog hon under sitt beskydd. Kristina skattade Pasquini

¹ Wotquenne, s. 13.

² Ibid. 102 ("detto il Siciliano") Dent, a. a. s. 23 ff. Även Ademollo s. 158—59; jfr Scarlattis "Gli equivoci nel sembiante".

³ Wotquenne. S. 110.

⁴ La Mara, Musikerbriefe aus fünf Jahrhunderten, Leipzig 1886, I, 126 ff. (tyvärr blott i tysk översättning).

⁵ Galvani, L. N., I teatri musicali di Venezia. Milano 1878. S. 92. Cametti a. a. s. 645 anser Pasquini som komponist för den romerska iscensättningen.

så högt, att hon (enligt Barlettani) lät sin vagn hålla på gatan för att hälsa denna "principe della musica". Den 30 april 1681 tillägnar den då 28-åriga Corelli furstinnan, säkerligen ej utan medverkan av hans gynnare kardinal Ottoboni, sitt op. I, första boken av sina "Sonate a trè, doi Violini e Violone o Arcileuto, col Basso per l'organo" med uttryck av aktning, som tydligen, fränsett den vanliga fraseologin, tyckas bottna i en äkta känsla. "Sacra Real Maestà" skriver Corelli, "Al riflesso luminoso della Real Corona di Vostra Maestà ricorrono per ottener qualche luce queste deboli e oscure note, che alla M. V. riverente consacro, ne temono di veder defraudata la loro speranza mentre sanno per prova che anche l'ombra di quella è propugnacolo della Virtù, e asilo dell'innocenza; poichè il solo Nome della Real M. V. è quello vendo impenetrabile che difende dalle punture dei Monni, e dalle critiche degli Aristarchi. Se la M. V. hauera la bontà come spero di gradire e protegger insieme queste primittie de' miei studij, mi darà animo ancora di proseguire altre fatiche già abborzati; è di far conoscere al Mondo, che forse noua tórto ambisco al glorioso carattere di servidore di V. M. a cui insieme con i miei scarsi talenti soggetto per sempre la mia volontà e tutto me stesso, e qui a' piedi della Sacro e Real Maestà V:a Umilissimo m'inchino

Di Vostra Sacra Real Maestà
Umilissimo, devotissimo & obediotissimo Servo
Arcangelo Corelli.¹

1687 komponerade Pasquini till verser av (Belloni) Alessandro Guidi, en av Kristina särskilt beskyddad diktare, Pedaros vid hennes hov, med anledning av en av drottningen given akademi till firande av Jakob III:s av England tronbestigning. Texten är tryckt i Guidis Poesie (Venezia 1780) s. 267 ff. 150 musiker medverkade därvid; som "capo degli istromenti" fungerade Corelli.² Som deltagande sångare nämnas Gius. Fede, Franc. Verdone, Gius. Ceccarelli, Raff. Raffaelli,

¹ Original exemplaret i Bologna, Liceo Rossini Gaspari, G. Catalogo Vol. IV (Cadolini), Bologna 1905. Jfr Schering, Gesch. d. Instr. conc. s. 41.

² Statsbiblioteket, München. Arckenholtz II, s. 162 ff., som, med åberopande av Gravina och Crescimbeni, utförligt talar om verket, menar att Kristina ej skulle upplevat denna föreställning.

Gio. Carlo Anatò.¹ Guidi befann sig sedan 1683 vid drottningens hov. En pastoral "l'Endimone" i fem akter, av honom har Arckenholtz meddelat (II, Bihang 165 ff.; även i Guidis Poesie är den upptagen, med en panegyrik av tryckaren Tomasini över Kristina). I denna dikt hade Kristina själv författat olika delar.² Guidi har i flera sånger sjungit sin härskarinnas ära. Även andra diktare som Vincenzo di Filicaja och Benedetto Menzini åtnjöt hennes beskydd, likaså stora målare på den tiden som Maratta. Vatikanen fick genom hennes kvarlåtenskap 1900 codices, för vilka Alexander VIII betalade 8000 taler, samlingen av målningar, antikviteter, gobeliner o. s. v. som drottningen efterlämnade var av högsta rang.³ Hennes glädje stördes särskilt under de sista 10 åren av de fortsatta tvisterna med Innocentius XI angående hennes teaterplaner. Hon ansåg sig också personligen förolämpad av denne, mest därför att påven en gång yttrat: "e una donna". Ademollo har meddelat åtskilliga prov på dessa tvistigheter ur brevväxlingen mellan Paolo Negri och San Tomaso år 1688, "le ultime seccature de Christina di Svezia arrecò al papato". Brosch⁴ sammanfattar träffande läget i följande ord: "Christina av Sverige var för Rom en lycklig slump, hon mottog där andlig eggelse, men gav också sådan, och tack vare hennes inflytande kunde man åter i Tiberstaden känna det italienska livets starka pulsslag".

II.

På de händelser som inträffade 1655 under Kristinas nio dagars uppehåll i Innsbruck (31 oktober till 8 november) har uppmärksamheten i nyare tid först blivit fäst av den oförgätlige C. Th. von Heigel genom en artikel d. 21 juni 1882 i bilagan till Augsburger Allgemeine Zeitung. Anledning därtill fick Heigel genom fyndet av ett aktstycke i bayerska statsarkivet, som meddelar exdrottningens besök vid ärkehertig

¹ Ademollo, s. 169.

² Andra utkast för Guidi s. Arckenholtz IV, 512 ff.

³ Jfr Granberg, Olof, La galerie de tableaux de la reine Christine de Suède, Stockholm 1896. Bildt a. a. s. 128—29. Camponi, Racc. di cataloghi s. 342. En anseelig del av målningarna hade hon 1655 bortfört från Stockholm, däribland voro de förnämsta krigsbyte från Prag 1648.

⁴ Geschichte des Kirchenstaates Gotha 1880 I, 481 ff.

Ferdinand Karl av Tyrolens hov och hennes därpå följande offentliga övergång till katolska läran. Sedan sammanfattade historikern Arnold Busson i Innsbruck alla honom tillgängliga källor till en liten bok: *Christine von Schweden in Tirol*.¹ Dessa källor liksom nyare författare omnämna alla de storartade musikaliska och musikdramatiska uppföranden som ärkehertigen ägnade sin höga gäst, men ingenstades nämnes namnet på den mästare, åt vilken i första hand Innsbruckhovets musikerrykte vid detta tillfälle var anförtrott: Marc Antonio Cesti. Att denne mästare, som i Innsbruck innehade befattningen som "Kammer- und Chor"-kapellmästare, framför allt kommer ifråga, och icke den egentliga hovkapellmästaren Ambrosius Reiner, framgår dels av aktstyckena, dels av hans ställning, dels av de övriga meddelandena om den viktigaste föreställningen — operan "L'Argia" — dels ock av den omständigheten att Reiner (son till Lasso-lärlingen Reiner från Weingarten i Württemberg) är bekant uteslutande som kyrklig kompositör.

Angående händelsernas förlopp lämnar jag följande bild ur de olika källorna:

Den 31 oktober avhämtades med stort följe, pukor och trumpeter drottningen, som kom från Zirl, där Innsbruckherrskalet redan gjort henne ett besök. I Regensburg hade 24 nya trumpeter inköpts enkom för festen.² På allhelgonadagen vid middagstid blåste tjugu trumpetare i livré på stora borggården med silvertrumpeter den ordinarie sonatan. Drottningen hade förut åhört en kort mässa, då hon från ett särskilt kapell hörde på musiken.³ Gualdi berättar härom:⁴ *Il primo di Novembre fu celebrato l'officio Diuino nella Chiesa Arciduale da vn Abbate Mitriato, con l'interuento de' Sere-nissimi, e di tutta la Corte, doue vna musica isquisita fu svaueamente accompagnata dal concerto ed armonia di trombe, timpani e tamburi, così ben aggiustato, che come cosa noua e non pui sentita, portò vn sommo diletto alla curiosità. La Regina à sentirla ad vna fenestra assai scoperta e publica e se ne chiamò molto cortenta e satisfieda".* I detta fall kunde

¹ Innsbruck 1884.

² Busson a. a. s. 27.

³ Statsarkivet, München, K. schw. 291/1 u. 41/2.

⁴ S. 90 f.

det varit frågan om en komposition av Reiner, av vilken just "Missæ 5 vocum et 3 instrum. necessariarum cum alijs tribus ad lib. . . . Lib. V" utkommit hos Mich. Wagner i Innsbruck. Som instrument äro angivna stråkar med basuner eller två kornetter, fag., 3 basuner.¹ Det kan gott vara möjligt, att Gualdo förväxlar trumpeter med basuner eller att trumpeter blåste i stället för horn. Hovpredikanten Diego Lequile² skildrar likaså mässan "solito splendore . . . celebrato, mirisque choris musicalibus, vocalibus et instrumentalibus de cantato". Även vid taffeln var naturligtvis musik: "Musikanterna läto höra sig med såväl mönstergilla stämmor som med förträffligt strängaspel,³ vilket behagade drottningen så mycket, att "hon flerfaldiga gånger lyfte båda händerna mot himlen och oavbrutet rörde på huvudet".⁴ Här torde Cesti låtit höra sig med sitt folk. Klockan sex var det vesper i slottskyrkan; ingen redogörelse om musik finns därifrån. Om sådan ägt rum torde Reiner ej glömt sina Psalmi vespertini (Innsbruck 1651). Efter aftontaffeln musicerades åter: "ärkehertiginnan lutade sig mot bordet, där man ätit, båda ärkehertigarna stodo allena med de små mössorna på huvudet bredvid musiken, men drottningen gick fram och tillbaka, som om hon dansat och lutade sig ibland mot instrumentet, med ett ord visade med alla sina åtbördar, att musiken gav henne stor förnöjelse, och särskilt Clemente, en kastrat, engelsmannen med viola di gamban och Roberto med den lilla violinen.⁵ Busson har enligt ämbetsräkenskaperna i Innsbruck kunnat identifiera violinisten som Roberto Sabbatino. Denne härstammade från Rom och var bevisligen på resa i Nederländerna våren 1650. Gilles Heine gör den 28 mars 1650 Pfalzgreven Wolfgang Wilhelm uppmärksam på honom med dessa ord: "Om ni vill visa honom den äran att höra honom spela, skall ni få höra ett naturens under i hans spel".⁶

¹ Eitner, Q. L. Bd VIII, s. 178.

² *Festivus adventus virginis Christinae . . . ad hauc celebrem — Oeniponte . . . Vrhem . . . Oeniponti 1655.* (Statsbibl. München) s. 1. Busson a. a. s. 8 ff.

³ *Erfreuliche Erzählung, was gestalt die durchlauchtigste Königin auss Schweden als sie anno 1655 nacher Rom gereisst . . . in Tyrol empfangen Ynsprugg 1656, s. 71.* Statsbibl. München a. a. s. 11 o. 45.

⁴ Statsarkivet München a. a. fol. 242 a. Busson, S. 45.

⁵ Statsarkivet München a. a. Heigel a. a. Busson, s. 48.

⁶ Nagel, W. Monatshefte f. Musikgeschichte 1896, s. 113.

Alla själars dag, d. 2 november, var det kl. 11 i Hovkyrkan Requiem; om musik talas ej i källorna. På eftermiddagen besågos konstkastrarna i Schloss Amras. Även här ledsagades tåget av pukor och trumpeter.

Den 3 november var den stora dagen för den offentliga omvändelsen. Bland de deltagande märkes abböten Udalrich von Tegernsee, "söm drottningen räckte handen". Under avsjungandet av hymnen "Veni creator spiritus" rörde sig tåget framåt i kyrkans kor. Under ärkehertigarnas gratulation sjöng hovkapellet alltjämt psalmen "Jubilate Deo omnis terra", "con musica di voci isquisite, d'organi,¹ trombetti, timpani e tamburin.² Slutligen ljöd Te Deum "av bästa musik med trumpeter och pukor", säger Münchenerkällan; Gualdo: "che fu cantata coll'istessa armonia".

Under den följande festmåltiden "sjöngos endast tre stycken, sedan avtackades musikerna på grund av komedien". På aftonen ägde det första musikdramatiska uppförandet med balett rum i slottets stora sal, vilket Gualdo betecknar som ett "nobilissima e bellissima opera rappresentata in musica con sontuoso apparato di machine e di Scene che riuscì a mirauiglio diletteuole".³ Lequile⁴ säger därom: "parvum drama musicale carminibus thuscia elocutione editum recitatum fuit, commutatis quandoque mira cum varietate ac venustate scenis cum prospectibus. Et nunc aliquibus ex personalis musicis, superbo cultu indutis; supra machinas diversas, nubibus luce circumfusus, amictas ab aere descendentes, nunc volantibus iterumque post actionem ibidem per volatum redeuntibus, nunc demum supra splendidos currus vel acreos et a columbis vel terrestis et a Leonibus tractos ambulantes. Postremo jam tota actione terminata ad solemmiorem choream (Italice Balletto) introductoria, iidem Ephoebi habentes vestes speciosissimos actucio more clavas, arcus sagittasque à Coeloque cum armorum Numine supra grandem radiantemque nubem venientes ac per scalam solumnatis lateribus cinctam qua cum antea visa non esset e loco inferioris parimenti,

¹ Orgeln hade kort före Kristinas ankomst grundligt reparerats av Daniel Herz från Brixen. Busson, s. 98.

Gualdo a. a. s. 105.

³ A. a. s. 107.

⁴ A. a. s. 22.

ubi paleus (ut hoc verbo Italico utar) eminebat, sine ullo strepitu exijt, descendentes lugrica decursione dignum Regina oculis, ac cunctorum spectaculum objecerunt". Den "erfreuliche Erzählung",¹ omtalar uppförandet kortare i följande ord: "Just i den sal, där man intagit middagsmåltiden, gavs på kvällen ett glatt sångspel eller komedi. Tiö adliga gossar, som lyst drottningen med vita tjärfacklor, utförde genast utan att avlämna dessa en dans. Därpå öppnades scenen och lustspelet tog sin början. Både öron och ögon hade en särskild förnöjelse: öronen vid åhörandet av de läsande rösterna, men ögonen vid den skönhet och älsklighet som framträdde på scenen, vid all dess glada omväxling och förändring, vid klädnadernas glänsande prakt och vid de andra tillställningar och utrustningar, varmed detta lustspel pryddes". Den bayerska redogörelsen är tydligen författad av en större kännare på området; han berättar för oss,² att ett festspel uppfördes kallad "Mars och Adonis", som skildrade de bådas strid om Venus kärlek; Mars syntes därvid "missnöjd att Adonis stöd i större nåd hos Venus". Stycket slutade med "en balett, utförd av åtta av Mars följeslagare utrustade med sina vapen". Dent³ omtalar, utan angivande av källan, att vid drottningens omvändelse i Innsbruck 1655 skulle uppförts en opera av Pasquini, såvida ej en förväxling med Argia föreligger, skulle alltså redan i Innsbruck grunden lagts till Kristinas senare stora sympati för Pasquinis konst. Dock kan vid den tiden ingen opera påvisas bland Pasquinis verk, som behandlar det ämnet, ej heller över huvud taget någon opera på mindre än tre akter.

Efter förmiddagens allvarliga och ansvarsfulla händelser, vid vilka Gustaf Adolfs dotter avsvurit sina fäders tro, utgjorde aftonunderhållningen för det höga herrskapet en stark kontrast med kärleksgudinnans ombytlighet. Kristinas sekreterare Chevreau berättar i sina memoirer, att drottningen sagt härom: "Det är rätt och billigt, att man på aftonen underhåller mig med en komedi, sedan jag på morgonen uppfört

¹ S. 18 Busson a. a. s. 54.

² Staatsarchiv, München, a. a. fol. 244 a; Busson, s. 55.

³ A. a. s. 23.

en komedi.¹ Redan Heigel har påvisat, att till och med Lacombe, som hänförde drottningens omvändelse till icke religiösa grunder, ej velat tillskriva henne ett så "unbesonnenes" (Lacombe) yttrande. Fullt otroligt, fortsätter Heigel, låter det dock ej. Även i Brüssel sökte den fantastiska damen förströ sig med skådespel och dans, kapplöpningar och riddarspel just i de dagar, då hon av Pater Guesmes undervisades i den romerska kyrkans läror, och hon skrev härom till sin förtrogna väninna grevinnan Ebba Spärre: "Jag tillbringar hela min dag med att äta och sova gott, studera något litet, skämta och skratta, se på franska och engelska komedier. Predikan hör jag icke mer, ty predikanten själv säger ju: Det är allt fåfängt". Heigel menar, att den motsägande sammansättningen av kristlig askes och profan glädje just passar hennes karaktär, och att hon i Rom ej levat annorlunda. Det förefaller ju ej heller utan vidare otroligt, när Gualdo berättar, att det ärkeherzogliga statsrådet och ministern Girardi förklarat för honom, att han till sista ögonblicket blott vetat om ett enbart besök av den genomresande drottningen, och ej om hennes avsikt att göra just Innsbruck till skådeplats för ett så betydelsefullt tillkännagivande: "isprimendosi, che veramente tutte le cose erano preparate in quei Stati, per honoræ il solo passaggio della Regina e però dispiaceva molto all' A. G. di non hauer hauuta qualche notizia del negotio della professione; poiche la comedie e le feste non sarebbero state d'argomento profane, ma sacra e corrispondente alla qualità della functione".²

Den 4 november skulle så uppförandet av "Argia" kröna och överträffa samtliga de världsliga festligheterna.³ Lequile säger härom: "Denique in sero ejusdem diei hora nona Majestas sua ducta fuit a Principibus per secretum ambulatorium Proceribus comitantibus in Archiducali Theatro, noviter mirificeque a nostro Principe erecto, quinimo propter tantæ Reginæ adventum ampliato, ibidemque recitatum aliud Drama Italicum adeo tam ab auctore qui jure merito dicarit

¹ Chevraneau à Paris chez Florentin et Pierre Delaulne 1697. S. 24: "il est bien juste que vous me donniez la comédie, après vous vous avoir donné la farce". Arckenholtz I 491. Busson 56 ff. och 103.

² S. 90.

³ S. 24 ff.

Reginæ quique commemoratum quoque ediderat, quam a Magistro Musices Cameræ Principis excellenter compositum completum, ut Regina ipsa tanquam rem sibi novam ne dum Aulicis omnibus, maxime celebrarit. Scenarum prospecteo, varietate conspicuarem, aerundemque mutationes ornatus personarum, cantus et comitantium cultus omnes spectatores rapuere. Et quidem ut verum fatear tota res universali admiratione et applausa explicata est. Pluries ego, sedens prope Excellensimum Regis Catholici Legatum & Reverendissimum Delegatum Pontificis (qui meum cubiculum, ubi aliqua conferre circa functionem per agendam, quem admodum etiam fecerat prædictus Legatus dignatus est, ter honoraverat) pluries inquam audiui Reginam voce intellegibili obstupescentem: vim sententiarum, gravibus ac perdulcibus carminibus tenerrimæ Musicæ suavitati accommodatis, sicuti compositio Musicæ carminibus expressarum, ac omnium pene musicorum rarum dicendi ac cantandi modum sæpenumero perpendendo. Ita certe Majestatis suæ nobilibusque omnibus omnia lætis acclamationibus comendantibus, hoc sceniam spectaculum placuit, ut se nunquam aliud simile perspexisse, neque perpecturos esse profiterentur. Id circo iterum coram se præsentari Regina petijt et crastino præsentabitur, uti etiam primum in nocte Dominicæ immediatæ".

Våra båda andra tryckta källor yttra sig något kortare: "I afton har den stora Comedian sjungits i komedihuset i drottningens närvaro, och varat i sex och en halv timma, varvid de närvarande funnit ej blott fröjd utan ock förundran. Hela scenen var så skön och behaglig för ögonen, att inbillningen så att säga till och med själv ej visste att finna på, hur i detta fall något skönare och behagligare kunde framställas. Åtta gånger blev scenen förändrad med utmärkt förnöjelse vid dess åsyn, på så sätt som är att se av de avbildningar, som följa i slutet: därtill kom ock de behagliga rösterna, de präktiga dräkterna, flykten genom luften och rörelsen av andra ställningarna. Sålunda ha dessa antydda samtliga saker så väl för drottningen som för andra åskådare tjänat till angenäm förnöjelse, till den grad att drottningen ville bevista en dylik komedi ännu en gång".

Och både denna samt föregående komedi hade författats av Hans Furstl. Höghet Ferdinand Carls förskärare Herr Joan Philipp Apollonia på väliskt tungomål". Det andra uppfö-

randet ägde så rum d. 7 november, medan d. 6 den "lilla" komedian upprepades i salen.¹ Gualdo berättar:² "Si rappresentò per anche la notte susseguente vn' altra opera in musica chiamata l'Argia, dramma musicale, con prospettive di Scene ammirabili, e di straordinaria curiosità. I vestiti al maggior segno, la musica isquisita, non hauendo S. A. Arciduca risparmiata, ne diligenza ne spesa, per hauer i più celebri virtuosi dell' Italia. Durò sei hore continue e fu godata da Sua Maestà e da tutti gli astanti con attentissimo gusto. Gli altri tre gjorni, che si fermò Sua Maestà in Inspruck, fù sempre trattenuta da virtuose recreationi, e l'una e l'altra dell'opere sudette fu replicata; poiche non essendo mai conpito il gusto, siu che lascia luogo al decidero, vedenansi la Regina e tutti gli altri non ancora satolli di quel piacere".

Den bayerska berättelsen lyder: "Klockan 9 på eftermiddagen började den stora komedian samt tre baletter, och varade till tidigt nästa dags morgon klockan 1½3, det kan ej beskrivas hur särdeles skönt allt var, något liknande har man aldrig någonsin sett i Tyskland".³ Den 8 november efter middagsmåltiden ägde så äntligen drottningens uppbrott rum i riktning mot Brenner (s. f.).

Apollonis libretto hade blivit tryckt hos Hieronymus Agricola (på papper levererat från Samson Schwarz i Wattens) i en enklare och en praktupplaga; 100 exemplar blevo ock ganska kostbart inbundna för de förnäma gästerna av bokbindaren Andreas Toblander.⁴ Librettobibliografien är som bekant en svag punkt i våra musikvetenskapliga publikationer. Exemplar av den enklare upplagan finnas i Innsbruck i universitetsbiblioteket och i Ferdinandeum (detta utan titelbladsbild och gravyr och i kongressbiblioteket i Washington (stammande från Schatzska samlingen).⁵ Ett praktexemplar med titelbladsbild⁶ och gravyr, titelblad med kantornament och rika vignetter⁶ finnes i Biblioteca Dipauliana i Innsbrucks universitetsbibliotek. Scengrupperna äro signerade V. Spada.

¹ Erfreuliche Erzählung. S. 18, 20.

² S. 107.

³ A. a. fol. 244 a, 245.

⁴ Busson. S. 29, 91, 104.

⁵ Catalogue of opera librettos 1914. S. 137.

⁶ Busson. S. 104.

Den venetianske diktaren Appolonio Apolloni tjänade med Argia sina första sporrar som librettist; senare har han som bekant skrivit den berömda "Dori", tillsammans med Cesti 1661 för Florens, även uppförd i Ferrara, Venedig, Wien etc., samt 1667 med Bonaventura Viviani Astiage (Venedig S. S. Giovanni & Paolo).¹ Även Argia inskränktes ej till Innsbruck; Allaccis, Galvanis, Wotquennes och Sonnecks förteckningar meddela oss venetianska föreställningar år 1663, 1667, 1669 och 1671. — 1661 utkom under drottningens frånvaro (s. o.) även i Rom en textbok, av Antonio Gioisi (tillägnad den påvliga kammarherren Monsignore Nini: "L'Argia, dramma musicale rappresentato in Ispruck alla Maestà della Serenissima Christiana, Regina di Suetia", i vars tillägnan det hette: "Questa opera, che passègìo su le più nobile scene dell' Europa e meritò l'udiense Regia, era ben tanto indegna di starsene frà le tenebre sepellita".² Angående uppsättningen har Busson genom hovets räkenskaper påvisat, att den i Innsbruck omtyckta venetianska sångerskan Rencini och de "välska musikanterna" Tomaso Boni och Pelegrin Bonci deltagit i uppförandet. Var och en av de tre erhöi en ordentlig summa dukater, männen även "ordnar" i form av guldkedjor, vardera 40 dukater tung.³

Det är väl ej antagligt, att Argia skrevs enkom av Apolloni och Cesti för drottningens besök i Tyrolens huvudstad: vi veta först från d. 30 september 1655, att Kristinas avsikt att komma till Innsbruck var bekant vid hovet där. Från den tiden till 4 november kunde det omfångsrika verket i tre akter svårigen diktats, komponerats, skrivits ut och instuderats. För Kristina skulle man även troligen valt en annan handling än den föreliggande, äkta venetianska barnarövs- och förklädnadskomedien med sina sällsamma förskjutningar av kärleksförhållandena, och som slutar med Argias återförening med den som Selino förklädde Lucimoro och förbindelsen Ferospe-Dorisbe.⁴ Däremot är prologen såsom lämp-

¹ Galvani a. a. passim. Allacci a. a.

² Wotquenne a. a. O. S. 25—26.

³ S. 66 ff. med anmärkningar. Där även bevis för utgifterna till utrustning, kostymer o. s. v.

⁴ Återgivande av argumentet i tysk översättning hos Busson s. 59—61.

ligt och behörigen skriven för Kristina (Nytryck s. 61—64); att det brådskade med tiden bevisar dess korthet. Även denna låter förmoda, att man vid hovet inte visste om Kristinas omvändelse, eller höll planen hemlig, ty annars skulle väl just däri hänsyftats på denna händelse. Detta är icke fallet: Thetis talar på stranden med havets stormiga vågor, då hon erhåller besök av Amor, som Venus sänt till henne. Amor ber Thetis att lugna havets vågsvall, och hon villfar detta: (A due) "Quieto il mar", muto il vento, il Ciel sereno". Då träffar plötsligt en blixtråle Thetis öga, vad har väl inträffat?

"Nascer forse oggi vuole Prima dell'alba il Sole?"

Amor upplyser henne om saken:

"De' Gotici splendori il più bel raggio
È la luce, che miri Degli stellanti giri
Emulatrici altera CRISTINA in terra splende
E faggia quanto bella, i cori accende."

Stjärnorna och Zefir inbjudas emellertid att ej begiva sig därifrån, utan "Della Suezia a mirar' le pompe altere" — ty ett sådant under få de ej mera se.

(Till stjärnorna): "Dite vedesti o stelle

Più beltà, più virtù, luci più belle".

(Till Zefyr): "Dimmi vedesti mai

Più beltà, più virtù, più dolci rai?"

Allt detta har synbarligen intet alls att göra med "Central-solen" Kristinas religionsbyte.

Med Cestis musik¹ ljöd i drottningens öra mjukare toner än hon varit van att höra hemma av Albrici eller vid nederländske ståthållarens hov i Brüssel (ärkehertig Leopold Wilhelm) av därvarande mästare.² Särskilt idéernas ymnighet, den melodiska friskheten, det innerliga och klangfulla i Cestis musik, som redan i hans Orontea framstår för oss, måste

¹ Innsbruckpartituret är tydligen tyvärr försvunnet, men Argia finnes bevarad i fyra andra handskrifter, av vilka två finnas i Neapel (Cons. Turchini och Majella) en i Marciana, en avskrift i konservatoriet i Brüssel. Eitner. Q. L. II. S. 397. I den venetianska textboken av 1669 (i min ägo) heter det i företalet till läsaren: "Quest' opera ha fatto stupire de si stessa le Scene piu famose". Om Cesti se även Coradini, padre A. Cesti. Rivista 1923 hft 3, vilket arb. först efteråt kommit mig tillhanda. Palochis bok, som nämnes av Florimo I, 173 var mig icke tillgänglig.

² I Brüssel torde Kristina ock gjort bekantskap med Joh. Kasp. Kerll, som från hösten 1651 ungefär till sommaren 1655 uppehöll sig vid Leopold Wilhelms

hos en latent sinnlig natur som Kristinas, vilken man-kvinnans sätt förmodligen skulle hjälpa till att dölja, falla i särskilt gynnsam jordmån och utövade på henne en av alla vittnen därtill iakttagen stark verkan. Argia är (som Kretzschmar felaktigt anser vara Cestis sista verk, men som han uppskattar efter förtjänst) ingalunda en av mästarens mognaste operor. Emellertid står redan Laurindos (II, 14) stora monolog på den senare höjden av Cestis gentemot Cavalli som bekant melodiosa, men alltjämnt mycket dramatiska, recitativ; äkta prov på Cestis melodiska uppfinningsförmåga erbjödo arietterna "Aurette vezzose" (I, 2) "No, no, fuggir non vò" (I, 10). "Affani Tiranni" (II, 9), "Fuggi pur dal mio sen" (III, 4), m. fl. För övrigt kunna (enligt det venetianska partituret) Innsbrucks-arioson åtminstone tillräckligt bedömas, emedan många flera andra arietter tillfogats i Venedig, än som sjungits i Innsbruck, eller Innsbruck-arioson blivit strukna, eller åter nya tillsatts.¹ I Venedig ströks även Innsbruckduetten (II, 1), "Nume de la beltà", likaså soldatkören "Rimbombate al suon de l'armi" (III, 10). Om den Cestiska musikens vis comica fick Kristina ett tillräckligt begrepp genom scenerna med Dema, vecchia Nutrice di Dorisbe (särskilt i II, 12), om skämtet med all'armi genom Lucanos typiska ariette (III, 5):

"Alla guerra, all'armi	E perche Lucano
Di fanti e cavalli	Da l'armi lontano
Al suon de le trombe	La pelle rispiarmi,
S'ingombrin' le valli	Ognun' corra alla guerra
La terra rimbombe,	All'armi, all'armi".

Om scenerierna ge Spadas gravyrer en vacker föreställning; i synnerhet Salaminas hamn med sina med kanoner späckade torn och stolta galärer, det kungliga palatsets festsal och ett gatumotiv med pelarrader måste ha fångslat åskådarnas ögon, likaså de underbara flyg- och molnmaskinerna.

(Forts.)

hov. D. T. B. Årg. II:2 S. X. Om en ballett, i vilken Kristina i Brüssel dansat "in der Person der corquete" talas i pamfletten "Kurtze Beschreibung des Lebens etc. s. l. 1656. (Statsarkivet, München a. a.)

¹ På det hela taget inriktas den venetianska bearbetningen på förkortningar. Även den av Kretzschmar (V, 1892. S. 76) berömda Laurindos aria (V, 13) blev ej sjungen i Innsbruck.